

Ködöböcz Gábor

Egriség és hazafiság

Gárdonyi Géza velünk élő testamentuma

Gyémánt esze és arany szíve volt, ezért is válhatott már életében legendává. Minden idegszálával arra kereste a választ, hogy miként lehetnénk őszintén boldogok. Írásaiból sugallatos erővel árad az életmű aranyfedezetét adó művészi, emberi hitvallás: ne akarj fontos lenni, csak szeress és fontos leszel.

Világképét, művészi, emberi habitusát legközvetlenebbül *Titkosnaplójából*, illetve a fainak ajánlott *Füveskönyvéből* ismerhetjük meg. Gárdonyi szentenciózusan szemlélődő természetének igazi gyöngyszemei olvashatók ezekben a könyvekben. Lényeglátó pontosság, csillámló játékoság, elegáns szellemesség, spirituális mélység és magasság találkozik az író szívet-lelket gyönyörködtető aforizmaiban. Íme, néhány különösen emlékezetes és épülésünkre szolgáló mondás: „Csak az az óra a miénk, amelyikben jól érezzük magunkat, a többi az ördögé”; „A könyvre adott pénz látszólag eldobott pénz. Mint a vetőmag”; „A házasság bizonyára szentség, de a papírost az ördög gyártja hozzá”; „A virágot a napfény fejleszti ki, az emberi lelket a szeretet”; „A rossz asszony lány korában: vipera üvegben. Esküvő után: vipera szabadon”; „A házasság többnyire azért szerencsétlen, mert a nő elfelejti, hogy angyal. A férfi pedig még azt is elfelejti róla, hogy nő”; „Semmiféle bünt nem büntet annyira az Isten, mint azt, amelyet az ember a saját szíve ellen követ el”; „Az író hatalma nem abban rejlik, amit mond, hanem amit az olvasó fantáziájával mondat: ahogy az olvasó fantáziáját működteti”; „A boldogság egyik neme: a jól végzett munka látása, a siker érzése. A munka mutatja meg, mi az értéke az embernek”.

Gárdonyi Géza az értékteremtő magány áldott emléké klasszikusai között az egyik legbölcsebb, legbátrabb és legmagyarabb szerző. Művészi, emberi formá-tumban csak a legnagyobbakkal mérhető alakja mindmáig a tisztesség, a tartás, a tisztaság példája, a hit, a hűség és a helytállás etalonja. „Nem születhet mindenki egrinek, de mindenki kivívhatja az egri nevet” – üzeni egyik közismert szállóigé-jével Gárdonyi Géza. Ha az író szellemében értjük a mondást, akkor bizony a mi kis maradék várunkat a korábnál jóval nagyobb éberséggel és eltökéltséggel kell védenünk. Olyasféle elszántsággal és éberséggel, ahogyan azt Eger csillagai tették 470 évvel ezelőtt. Hogy példaadó eleinket követni tudjuk, a hírlapíró Gárdonyi kőbe véshető szentenciáját is meg kell szívlelnünk: „Ne a politikából csináljatok hazafiságot, hanem a hazafiságból politikát!”

Gárdonyi keresetlen szépséget, kontemplatív nyugalmat sugárzó, fokozottan természet- és valóságközeli verseit olvasva azt a bensőséges otthonosságot élhet-

jük újra, ami a szülői ház fészekmelegével és az anyanyelv lebírhatatlan varázsával mutat megfelelést. Az „egri remete” lírai remeklései (*A bogár; Éjjel a Tiszán; Március; Ének a Holdhoz; Éjjel a mezőn; Szeptember*) nemcsak Kosztolányi Dezső és Juhász Gyula fölöttébb elismerő véleményét támasztják alá, de a próza- és drámaíró Gárdonyihoz, *A kék pille; Az én falum; az Ábel és Eszter; Az öreg tekintetes; A bor;* az *Annuska* szerzőjéhez is közelebb vihetnek bennünket.

Amikor Nagy Terézia 1863. augusztus 3-án Agárdpusztán világra hozta Ziegler Géza nevű gyermekét, nemigen sejthette, hogy az apai ágon sváb felmenőkkel bíró másodszülöttje lesz majd a magyar széppróza egyik legnagyobb mestere. Még kevésbé gondolhatta azt, hogy az *Egri csillagok, A láthatatlan ember* és az *Isten rabjai* szerzőjeként elhíresült, 1922. október 30-án elhunyt fiát neki kell majd eltemetnie. A halál döbbenetében és anyai fájdalomában aligha hihette, hogy Isten vigasztaló kegyelme a családjának érkező táviratok egyikében, a talán legváratlanabb és legmeghatóbb részvétnyilvánításban imigyen ölt testet: „Gárdonyi Géza elhunyt súlyosan érintett minket. Engedjék meg, hogy fájdalmukban osztozzunk. Nemzetem nevében is legőszintébb részvételemet tolmácsolom. Djemal Eddin török konzul, Nadir és Djelal titkárok”.

Gárdonyi Géza holttestét 1922. november 1-jén az egri líceum dísztermében bronzkoporsóban ravatalozták fel. Az érsekkel az élen huszonnégy pap temette, és tiszteletére a város minden templomtornyában megkondultak a harangok. Kosztolányi Dezső gyászbeszéde után a számára oly kedves egri várban, a Bebek bástyán helyezték örök nyugalomra.

A 150 éve Egerben született barát és pályatárs, Bródy Sándor szokatlanul terjedelmes nekrológban búcsúzott a nagy írótól. A *Gárdonyi Géza* című írás méltán tekinthető a 20. századi magyar esszéirodalom egyik ékkövének. Néhány szövegrészt idézek belőle: „Áhítat fog el, csak szavam nincs, sírni is tudnék, csak könnyem nincs. De vízióm van, látom a menetet, és őt, a barátomat, legfőképpen meggyötört testét. (...) A magam fáradt hangján elrecitálom: a kovács (majd falusi masiniszta) fia kántortanító lett. Sokat küzdött aztán, hogy valami más formába változzon át: író, sőt újságíró lett. A kezdet kezdetétől ismertem és nagyon megszerettem, még a tökéletlenségeit is. Mind magasabba nőtt, és mind terebélyesebb lett az élete fája, mind mélyebbre eresztette gyökereit a földbe (...) És nem tudom elfelejteni a magacsínálta sírfömlírását: 'Csak a teste!' Ő valóban könnyen tudott tőle elválni, erősen spiritualista, sőt spiritiszta volt. (...) Olyan gyöngéd lény volt, amilyen csak egy finom poéta lehet (...) Petőfi, ha megöregedett volna, azt hiszem, olyan lett volna, mint ő. (...) A legtöbb magyar szót tudta mindnyájunk között, a pompás és erős nyelv a vérévé vált.”

Legvégül a magyarságban és emberségben Gárdonyival mélységesen rokon Móra Ferenc *Élőfa ünnepén* című írását idézem: „Inkább mondom Gárdonyit a

magyar élet élőfájának, mert az az élőfa, amire én gondolok, többet jelent a csillagoknál. Mert idelent van, köztünk, mindnyájunknak elérhetően, akik szépségek éhesei és enyhülések szomjasai vagyunk.”

Post scriptum

Az immáron hatvanadik lapszámot jegyző alapító főszerkesztőként jóleső érzéssel tölt el, hogy az *Agria* mostani számát teljes egészében Gárdonyi Gézának szentelhetjük. Egy olyan nagy formátumú, mindmáig példaadó alkotót tisztelhetünk az ő személyében, aki egriség és hazafiság igazán szép szintézisét valósította meg. A Gárdonyi művészetében testet öltő életpélda ösztönzéssel és bátorítással szolgálhat mindazok számára, akik egy magasabb erkölcsi-szellemi minőséget képviselő országot szeretnének látni ebben a hazában.

Erdélyi Mór felvétele (1895 körül)
(forrás: Petőfi Irodalmi Múzeum, pim.hu)